

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

(Folyóiratok és hírlapok irodalomtörténeti vonatkozású cikkei.
Munkatársak: *Alszeghy Zsolt, Baros Gyula, Brisits Frigyes,*
Gulyás Pál, Halász László, Pintér Jenő.)

I. Folyóiratok.

A Cél. — 1925. évf. febr. Altenburger Gyula: *Elmélkedés Jókairól.* Jókai filozemitizmusának fejtegetése.

Akadémiai Értesítő. — 1925. évf. 6—9. sz. Berzeviczy Albert: *Jókai emlékezete.* (Elnöki megnyitó beszéd.) Jókai nagyon öntudatos író volt. Nemes és őszinte vonás nála, hogy rendkívül érzékeny volt becsületére, hírnevére. Hevesen tiltakozott, ha őt a modern realista írókkal szemben idealistának tüntették fel. Költői hivatásáért való rajongása fölébe emeli a kiritika minden kellemetlenkedéseinek. — Négyesy László: *Jókai költői és nemzeti értéke.* Legtöbbet a fantázia-értéket szokták Jókaiában ünnepelni. Valóban, ez a képzelet bámulatosan termékeny. Ebből a szempontból Jókai valóságos csoda. Jókai képzelete a meseszöwő-típus felé hajlik, de nem kirekesztőleg. Egyúttal lélekrajzoló is. Van továbbá Jókainak elsőrangú jelenetalkotó fantáziája. Képzeletén kívül egy másik kiváló adománya: érzése. Különleges nagy értéke költészetének a humor. Erős komikai érzéke is volt. Jókai egyike a legszellemesebb íróknak. Egész alkotó munkájában egyéniség nyilatkozik meg. Ez az egyéniség sokban közös nemzetével. Ez egyéniség egyik legfőbb jegye szeretetreméltósága. Fontos érték még benne: jeles elbeszélő tehetsége és stílusa, illetőleg nyelve. Költészetének nemzeti értéke kettős: iradalomtörténeti és általános nemzeti. — Császár Elemér: *A Zalán Futásá-nak százéves fordulóján.* Zalán-nak sajátosan magyar érzésvilágával harmonikusan olvad össze romantikus szelleme s az a két folyamat, mely addig költészetünkben párhuzamosan, de külön haladt, itt Vörösmartynál egymásra talált és megtermékenyül egymástól. — Császár Elemér: *Gvadányi szobra előtt.* Gvadányi teremtő

ereje megvalósította azt, ami a legnagyobb költői feladat: embert formált. Azonban nemcsak a magyar embert tudta megrajzolni, hanem a magyar életet is. — *Vargha Gyula székfoglalója*. A szerző három újabban készült balladáját (Báthory Erzsébet, Béli Pálné, Furulyaszó) keletkezésük történetével együtt közli. — Némethy Géza *Üdvözlő beszédei* Jakab Ödönhöz, Dézsi Lajcshoz, Kéky Lajoshoz, Vargha Gyulához székfoglalóik alkalmából.

Az Erő. — 1925. évf. 6. sz. Zsigmond Ferenc: *Jókai*. A világirodalom összes nagy regényírói közül nincs senki, akinek képzelete, életfelfogásmódja, egész világnézete olyan testvéri rokonságban volna az egészséges ifjú lélekkel, mint Jókaié. — K. G.: *A leányideál Jókai költészetében*. Jókai költészetében dicsőséges szerep jut a nőnek. Romantikus és lovagias képzelete felruhazza a nőt minden szépséggel. Az élet minden igaz értéke: a szép, a jó, az igaz, Jókai női lelkeiben érvényesül a leggazdagabban és legteljesebben. — Szilágyi Dezső: *„Móricz kisasszony“ a betyártanyán*. Regényes rajz Jókainak a tiszamenti betyártanyán való látogatásáról. — Merényi Lajos: *Jókai és a sakk*. Jókai két elbeszélése alapján arra következtet, hogy Jókai jól értett a sakkozáshoz.

Budapesti Szemle. — 1925. 7. sz. Berzeviczy Albert: *Megemlékezés Jókairól*. — Viszota Gyula: *Politikai eljárás Széchenyi ellen 1835-ben*. A bécsi volt házi, udvari és állami levéltár egyik iratesomagján ez a felírás volt olvasható: Gróf Széchenyi István üzelmeire vonatkozó tárgyalások és védekezések. Megállapítható, hogy ez iratban Széchenyinek volt igaza. Metternich az általa inaugurált besugásokkal, korlátlan uralomra törekvő rendszerével törvénytelen alapon állott.

10. sz. — Galamb Sándor: *A rajzforma fejlődése elbeszélő irodalmunkban*. Az első igazi rajzot Arany János Koszorúja közli. (Szász Béla: Egy este a malom előtt.) A rajzformának meggyökeresedése Balázs Sándor, Tolnai Lajos és Beöthy Zsolt nevéhez fűződik. Más művelői még: Sebestyén Gyula, Endrődi Sándor, Margitay Dezső, Kisfaludy Atala. E teljessé fejlődő műfaj Petelei Istvánban találja meg legpregnansabb művelőjét. Benne a turgenyevi és bret-harti hatások érdekesen váltokozva mutatkoznak. A Peteleiben diadalra jutott műforma azonban fejlődésében nem áll meg, hanem tovább esiszolódik s a múlt század kilencvenes éveiben kialakul a tárcaelbeszélés.

A külföldi irodalmakban legnagyobb mesterei ennek a formának Maupassant és Csehov, nálunk legkiválóbb művelői Herczeg Ferenc és Gárdonyi Géza.

11. sz. — Balogh Jenő: *A Magyar Tudományos Akadémia megalapítása*. A köztudat szerint Széchenyi a M. T. Akadémia megalapítására vonatkozó ismert ajánlatát Felsőbüki Nagy Pál beszédének hatása alatt tette meg. E kérdésről a „legnagyobb magyar“ 1830 január 30-án Nagy Pálhoz intézett levelében így nyilatkozik: „Eltökélt szándékom volt... még-minek-előtte az Országgyűlésre mennék, — egy magyar tudós Társaságot projectumba hozni s ahhoz tetemesen áldozni. S azt, kedves Barátom, akár az országgyűlésen lettél volna, akár nem, hidd el, mindenesetre mozgásba indítottam volna.”

Egyenlőség. — 1925 júl. 18. A hatvanéves Palágyi Lajos élete és költői pályája emlékeiből. A költő egyik kezdeményezője volt a zsidó vallás recepciójának.

Élet. — 1925. év. 13—24. sz. Alszeghy Zsolt: *Gárdonyi Géza hagyatéka*. A posthumus kötetek kapcsán Gárdonyi regényműformájának kialakulását állapítja meg. A végső fok az, amikor a régmúlt a tegnapiak meghittebb köntösében lép elénk. — Brisits Frigyes: *Kocsis László*. Költészetében szinte bővülő önállósággal emelkedik uralkodó vonássá a vers-, a ritmushangulat. Muzsikája szinte kápráztató, de néha a vers éppen ezért hideg. — Pitroff Pál: *Az első dekadens impresszionista*. Lisznyai Damó Kálmánban a sok dalidó, borgóz, izgalom, gyomorrontás a színek és hangok esodálatos skáláját hozza létre: ez az erőszakolás teszi a modern impresszionizmus rokonává. — Biró Vencel: *Márki Sándor*. Egyéniségét a szerény, de becsületos munkával előretörés, tiszta családi élet, fáradhatatlan munkásság, önzetlen segítségnyújtás, a dolgozásra nevelés, a becsületesség jellemzik. — László István: *Sajó Sándornál*. Első sikere a M. T. Akadémia Teleki-pályázatának elnyerése volt. Akkor még jászberényi tanár volt. Budapestre kerülvén, hamar megérezte, hogy lejtőn vagyunk: ezt az érzését tolmácsolta lírája. Ma úgy érzi, hogy életének legjava tartalmát annak köszönheti, hogy tud bízni, hinni a nemzet erejében, küzdő, éltető hazafiságában. — Gyulai Ádám: *Erdélyi József*. Jelentősége, hogy visszatért az ősforráshoz, a magyar népköltészethez. 1896-ban a biharmegyei Ujbátor-pusztán született, végigharcolta a világháborút. — Vass Tamás: *Bangha Béla*. Életének munkáját három

pontban foglalja nyomtatásban megjelent művei alapján: 1. a modern lélek isteniségének felismerése és hangsúlyozása; 2. a napi és időszaki sajtó hivatásának a keresztény és nemzeti erkölcs szempontjából való fölismerése; 3. a társadalmi szervezés. — László István: *Bodor Aladár*. Első verseskönyvén Tóth Kálmán hatása érződik; később az élmény egyénítette és Adyhoz hozta közelebb. A háború természetlen évekre sodorta, most pedig új kötet hozza a szépségek csokrát. — Nyitrai Dénes: *Beszélgetés Szemere Györggyel*. Az irodalom és művészet tiszteletét családi örökségképen kapta. Ösztönzést adott irodalomtanárja: Belák Ferenc is. A vármegyei szolgálattól birtokára vonulván, teljes erővel az irodalom munkásai közé lép, kb. 36 esztendőskorában. Az Akadémia dicsérete és Rákosi Jenő biztatása teljesen az irodalomhoz kapcsolta. Alapgondolata, minden írásában, hogy a magyar faj kiváltságos kitenyészése az irodalomnak. — Pitroff Pál: *Misztikus drámák*. A külföldi ilyen drámáinak típusba való különítése után Sik Sándor, Környey Paula és Erdős Renée vallásos tárgyú darabjairól szól. — Zs.: *Toma István*. A népi életnek minden terhét, problémáját a szívébe fogadta. Szociális érzésben Mécs László rokona, de simítóbb tapintású; a falusi néphez való szeretete Domonkos Istvánra emlékeztet, de stílje csiszoltabb, idegenebb, összetettebb. — Nyitrai Dénes: *Látogatás Bartóky Józsefnél*. Első írása az a románc volt, amelyet egyik szarvasi tanárja húsvéti vakációra feladatul adott fel neki. Az Ország-Világ fogadta először szívesen; néhány verse a Hét-ben jelent meg. Hivatalos pályáján a hivatalos nyelv megmagyarosításán fáradozott. 1918-ban vonult nyugdíjba, azóta ír újra az egész magyar közönségnek.

Irodalomtörténeti Közlemények. — 1925. évf. 1—2. sz. Badics Ferenc: *Adalékok „Bánk bán“ történelmi forrásaihoz és magyarázatához*. A mélyebbre ható elemzésből kitűnik, mily forrástanulmányok után, mily tudatos munkával és költői intuícióval alkotta meg Katona József a máig is legjobb magyar nemzeti tragédiát, aminek érdemét sem esztétikai álokoskodással, sem történelmi tájékozatlansággal nem lehet tőle elvitatni. — Papp Ferenc: *Gyulai Pál lírai költészetének fejlődése 1858-tól 1909-ig*. A fejlődésnek azt az útját, melyen Gyulai lírai költészete haladt, részint a költői egyéniség elemei, részint az irodalmi viszonyok jelölik ki. Az ifjú költő híven követte a múlt század negyvenes éveinek irodalmi ízlését, a romantikát. Az

ötvenes évek végén s a hatvanas években a realizmus új lelki erőket fejtett ki Gyulai lírai tehetségében. Jelentős szerepe, hogy a magyar, különösen az erdélyi magyar jellem eszményképét a maga vonzó fenségében örökíti meg. Tovább fejlesztette Arany korának irodalmi eszményét s ennyiben növelte a magyar irodalomban annak a költői iránynak hódításait, melynek a világirodalom legnagyobb remekműveit köszönheti. — Mitrovics Gyula: *Arany János esztétikája* (I.). Arany esztétikai felfogása abból indul ki, hogy a szép törvényei általános érvényűek. Az örök szépségnek nemzeti különössége mellett nélkülözhetlen eleméül tartja az ideált. Az igazság is hasonlóan fontos szerepet játszik Aranynál. A népköltészetnek főleg a formakincsét és formateremtő erejét tartja sokra. A költői forma mellett az érzést állítja előtérbe. Költői eljárásában a tudatosság és tervszerűség is erősen érvényesül. A költői munkában szerepe is nagy szerepe van a képzetnek. Legtöbbet tart a nép képzetéről. A tanulmányt nemcsak a közepesek, hanem a lángelme számára is nélkülözhetetlennek tartja. A tanulmánynak azonban nem szabad külön megéreznie a költői alkotáson. Szerkezeti és tónusegység, tartalom és alak belső egybeolvadása: ezek Arany főkövetelései. — Békei Jolán: *A francia hatás Kisfaludy Sándor lírai költészetében* (I.). A szerző az eddigi kutatások nyomán részletes egybevetés alapján fejti ki a francia írók hatásának mértékét s kiegészíti annak megállapításával, hogy az Eglé és Cyane c. mese nem egyéb, mint Voltaire *Le trois manieres*-ának fordítása. Deshonlières fontosságát pedig abban látja, hogy Kisfaludy akkor ismerte meg verseit, mikor hasonló lelkiállapotban volt és mikor már vágyat érzett kesergő dalok írásához. — Az Adattárban Tolnai Vilmos *Madách-ereklýékről* és Vörösmarty *Görgey-verséről* ír, — Harsányi István egy XVII. századi ismeretlen virágénekre hívja fel a figyelmet, továbbá három, Kazinczytól való és egy Kazinczyhoz írt levelet közöl, — Baros Gyula *Jókaihoz írt levelek*-et, — Hellebrant Árpád meg *Révai Miklós levelesládájából* való adatokat tesz közzé. Timár Kálmán *Verségly utolsó versének forrása* címen megállapítja, hogy a „Ha kívántok nagy esudákat” c. vers eredetije a Páduai Szt. Antalt dicsőítő *Si quavis miracula* kezdetű ismert latin responsorium. — Horváth Konstantin *Verségly Ferenc néhány ismeretlen költeményét* ismerteti. Harsányi István *A debreceni grammatika szerzői*-nek nevét

egy régi följegyzés alapján a következőkkel toldja meg: Gál András, Szilágyi Gábor, Kocsi Sebestyén István. — Gulyás József: *Csokonai színdarabjainak előadása*. A Somogyban írt Cultúrá-t két ízben, Karnyóné-t talán három ízben adták elő Csokonai diákjai Csurgón 1799-ben. Ellenben a Debrecenben írt Tempetői s Gerson a költő életében nem kerültek színre. — Gulyás József: *Volt-e Apolloniussnak s Markalfnak régibb feldolgozása, illetőleg kiadása az ismerteknél?* Felelet: valószínűleg volt. — Gulyás József: *Arany egyik szerepéről*. Arany J. 1836 márc. 6-án a favágó szerepét játszotta Balog Istvánnak Argir és Helena címen előadott (Aranszajú Tündér Ilona...c.) darabjában, amely a mondott alkalommal Debrecenben került színre. — Szilágyi István *Adalékok*-at közöl *Benkő Ferenc életéhez*. — Verő Leó közli *Kisfaludy Károly levelét Markovics Mihályhoz*, Gulyás József pedig *Adat Zrinyi a költő halálához*. Idézet Nagyvári János Nászdalá-ból.

Katholikus Szemle. — 1925. évf. 6—8. sz. Prohászka Ottokár: *Ész és szív*. Benső lelkivilágunknak is van napja: az a hit s a szeretet, mely által Istenbe kapcsolódunk. Az irodalomnak és művészetnek a lélekidomítás, lélekkitüzesítés, lélekboldogítás művészetévé kell válniok. — Áldásy Antal: *Fraknoi Vilmos emlékezete*. Kiemeli Fraknoi történetírói munkásságának nagy körét, megállapítja a legkedvesebb korszakait; elmondja a római magyar Történelmi Intézet történetét.

Ma Este. — 1925. évf., 13. sz. Juhász Árpád: *Magyar írók Szlovenszkóban*. Petőfit és Aranyt már a XIX. század végén sokat fordították tőtra, főleg Hviezdoszlav-Ország Pál, aki Madách Ember tragédiáját is lefordította. Sok Petőfi-verset fordított a jelenleg Párizsban élő Dvoresák Győző, volt országgyűlési képviselő is. Sok fordítás jelent meg utóbbi időben a tót lapokban Ady Endre, Heltai Jenő, Kaffka Margit, Karinthy Frigyes és Molnár Ferenc írásaiból.

Magyar Család. — 1925. évf., 6—9. sz. Simon Lajos: *Móra István*. M. I. megjelent műveinek méltatása rövid életrajzi bevezetéssel. — Móra István: *Istennek rendelése*. Önéletrajzi adatok. — Klobusiczky Kálmán: *Női irodalmunk fejlődése*. A női íróknak a fellépés időrendjében az 1890-es évekig ismertetése. — Köveskúthy Jenő: *Móra István*. M. I. beható jellemzése. — Gárdonyi József: *Édesapámról*. Apróságok Gárdonyi Géza életéből. — Tóth Kálmán: *Az egri remete és a nők*. Gárdonyi

Géza a női lélek alapos ismerője. Véletlen okozta, hogy elfordult a nőktől, mégis a legjobban ismerte a nők természetrajzát.

Magyar Katonai Közlöny. — 1925. évf., 3—4. füz. Gyalokay Jenő: *Kossuth mint hadtudományi író.* Kossuth sokféle elfoglaltsága mellett is szakított időt magának arra, hogy a katonai tudományok már akkor is nagy tömegének nekifeküdve, a Magyarországot majdan felszabadító hadsereg számára alapos utasításokat dolgozzon ki.

Magyar Nyelv. — 1925. évf., 7—8. sz. Tolnai Vilmos: *Katona József Bánk-jának régies személynevei.* Az első gyűjtő, aki a régi magyar neveket legelőször összegyűjtötte s a magyarság figyelmébe ajánlotta, Bod Péter volt. A Párizz-Pápai szótár 1767-i kiadásában, a latin rész függelékéül többi közt egy névjegyzéket is csatol. Katona József ebben kereste meg „a régi mód szerént” ejtett neveket. — Tolnai Vilmos: *Magyarország nem volt, hanem lesz.* E szállóige a Hitel végsoraiból alakult. Mai alakját már Széchenyi idejében kaphatta, ő maga is nem egyszer hivatkozik rá, sőt alkalomadtán változatot is ír hozzá.

Minerva. — 1925. évf., 1—5. sz. Lukinich Imre: *Báró Eötvös József kiadatlan naplóiából.* Mutatvány egy a közel jövőben megjelenő műből. — Zolnai Béla: *Magyar janzenisták.* (III.) Rákóczi janzenizmusának alapja nem más, mint egy nagyvilági életet élő embernek konverziója, megtérése a szent életre. A szerző ezután helyesbíti előbbi feltevését, amely Beöthy Zs. nyomán Mikest a quietizmussal hozta kapcsolatba s megállapítja, hogy a Törökországi Levelek írójának tollát janzenista kéz vezeti és vallásos kedélyén nyomot hagy a janzenista inspiráció. — Huszti József: *Platonista törekvések Mátyás király udvarában.* (II.) Mátyást teológiai képzettsége, az asztrológia iránti beható érdeklődése és előzetes platonista tanulmányai avatták Ficinus platonizmusának pártfogójává, sőt megértő hívévé. Ami az egykorú ú. n. akadémiai törekvéseket illeti, kétségtelen, hogy volt Budán egy közös szellemi törekvésektől áthatott „coetus”, de ennek nem volt látható feje.

Napkelet. — 7—9. sz. Tormay Cécile: *Jókai.* Akkor volt legnagyobb író, mikor képzeletét nem nyűgözte törvény és szabály, akkor volt legnagyobb historikus, mikor a magyar valóság sívó homokja fölé tündérvárakat épített a magyar történet szivárványszíneiből és egy elbukott népnek nagyságról és dicsőségről.

ről mesélt. — *Egy svéd irodalomtörténetíró Jókai Mórról.* A svéd író szerint: „Jókai Mór életművész volt; a hétköznapiság munkáját mindig be tudta aranyozni a romantika fényével; a képzelet világába ragadott fel mindenkit azzal a szeretetteljes őszinteséggel, amellyel élete utolsó percéig esüggött népén és imádott hazáján!” — Pais Dezső: *A magyar hún-hagyomány s a hún-magyar azonosság kérdése.* Hóman Bálint megállapításai szerint hún-monda abban az értelemben és oly terjedelemben, mint folkloristáink és filológusaink nagy része hirdeti, nem élt, illetőleg bebizonyíthatatlan, hogy élt a magyar népnél. — Velezdi Mihály: *Jókai „munkatársai“.* Vámbéry Árminnak és Pap Gábornak az „Eppur si muove“ című regény egyes részleteire vonatkozó levelei. — Galamb Sándor: *Népszínházak és a Népszínház.* A Budai Népszínkör fennállásának két korszaka volt. Az első 1861-től 1864-ig, a második 1867-től 1870 tavaszáig tartott. Legnagyobb érdeme e színház működésének, hogy életre hozta a magyar operettet. 1870-ben az István-téren a Carré-cirkusz helyére építettek egy másik kis népszínházat, melyben 1874 dec. 3-án volt az utolsó előadás. 1875 okt. 14-én nyitották meg a későbbi Népszínházat. Feltűnő jelenség, hogy a Népszínház első öt esztendejében a magyar operett e színpadon nem fejlődik tovább. Később azonban nagy sikerei voltak az ilyenmű daraboknak. Másik uralkodó műfaja e színháznak a népszínmű volt. A Népszínház 33 esztendő működésének jelentősége abban jelölhető meg, hogy a magyar drámai alsóbb fajához irányuló írói, zeneszerzői és színészi törekvéseket fegyelmezően irányította és diadalra vitte. — Makkai Sándor: *A két Bólyai tragikuma.* A két Bólyai tragikuma az egymással vívott harcban bontakozott ki, s mivel a fiú nem volt más, mint az atya zsenijének tömörített, erejében és fogyatkozásaiban megnagyított, de egyúttal beteg kiteljesedése, ennek a harcnak megakadályozása a Farkas kötelessége lett volna. — Rédey Tivadar: *Reményik Sándor lírája.* Reményik egyéniségéből hiányzik a kétségbeesés, de a humor is. Költészete irodalmi hatások nyomait is mutatja (Arany, Ady, Babits). Technikai invenciója általában nem gazdag, annál erősebb és gazdagabb a belső formában. Valódi műfaja a strófás tagolástól meg nem kötött lírai monolog. — Horváth János: *Az újabbnakori magyar vers ritmusa.* Hosszabb tanulmány a címben írt tárgyról, polemikus vonatkozással Gábor Ignác verselméletére. — Baros Gyula:

Vajda János vezeklése. Vajda Jánosnak egy Jókaihoz intézett, újabban előkerült leveléből megállapítható, hogy a jeles költő bizonyos önvádat érzett 1862-ben, álnéven kiadott két röpirata miatt. — Tormay Cécile: *Széchenyi*. Kossuth, Deák és Andrássy műve politikai lehetőségekhez kapcsolódott, — időhöz kötött volt. Széchenyi műve a magyar faj lelkének lehetőségeihez kapcsolódott és ezért időtlen. — Szekfü Gyula: *Széchenyi ünnepe*. Széchenyi programja: a társadalmi osztályoknak méltányos anyagi jólétével és magas erkölcsi színvonalával, a közértelemesség és nemzetiség megvalósításával, messze késik a beteljesülés távolában. — Barta János: *Bánk és Melinda tragédiája*. Bánk és Melinda történetét úgy tekinthetjük, mint össze nem illő embersorsok küzdelmét. Milyen a Katona-féle hős? Ha az önmagához való hűség a legfőbb követelmény, kétségtelenül tragikus személy az, aki az ellen vét, aki a sors és saját tettei folytán megszűnik önmagával, jellemével, célkitűzésével azonos lenni. Ilyen hőse csak egy van Katonának: Bánk bán.

Néptanítók Lapja. — 1925. évf., 1—26. sz. Herczeg Ferenc: *Mese-Komárom*. Ünnepi emlékezés Jókai gazdag költői munkásságára. — 5—6. sz. Úrhegyi Alajos: *Jókai*. Mintatanítás Jókai csodás költészetéről elemi iskolai III—IV. osztályos tanulóknak. — Gróf Klebelsberg Kunó: *Eötvös-émlékeszéd* halála évfordulóján tartott emlékünnepe. — Sassi Nagy Lajos: *Jókai isteni küldetése*. Jókai a legnépszerűbb regényírónk, az elnyomatás korának vigasztalója, a nemzeti szellem ébrentartója, nemzetünk örök tanítója, a magyar géniusz egyik csúcspontja. — Gróf Klebelsberg Kunó: *Jókai emlékezete*. Beszéd a Magyar Történelmi Társulat Jókai születésnapja százéves fordulóján tartott közgyűlésén. — U. az.: *A magyar nemzet pedagógusáról*. A nemzetgyűlés Jókai emlékének szentelt ülésén elmondott beszéd. — Solymossy Sándor: *A nemzetnevelő Jókai*. Jókai munkájának elemzésével igazolja, hogy Jókai a magyarság egyik legnagyobb nevelője, örök időkre szóló tanítómestere. — Gulyás Pál: *A könyv sorsa Magyarországon a középkortól a trianoni békéig*. Könyvírás, könyvnyomtatás és könyvtárak adatokban gazdag ismertetése 1000-tól napjainkig.

Pásztortűz. — 1925. évf., 11—12. sz. Gulyás Károly: *Gróf Teleki Sámuel könyvtáralapítása*. A XVIII. századi tudós főúr könyvtáralapításának ismertetése. — Kristóf György: *Jókai napjai Erdélyben*. Gazdag anyaggyűjtemény Jókai erdélyi kap-

esolataihoz. — Hereppi János: *Apáczai Cseri János kolozsvári lakozásának ismeretlen részletei*. Apáczai Cseri János Kolozsvárra érkezése és első lakása, ottani helyzete, gyermeke halála, testvérei, kolozsvári második lakása. — Roska Márton: *Erdély lelke*. A külön erdélyi lélek külső kereteit Erdély földrajzi fekvésében, felszíni képződésében, természeti viszonyaiban és javaiban találjuk meg. Ebből a körülményből fejlődött ki az erdélyi léleknek kardinális jellemvonása: az aggodalmaskodás, a békés jóindulat és a türelmesség. Erdély földje a maga képére formálta a rajta megtelepülőket. — 15. sz. Brisits Frigyes: *Tormai Cécile*. Írói arckép. — Papp Ferenc: *Jókai és Gyulai Pál*. A multszázadi magyar irodalom küzdő eszményei az ő ellentétes egyéniségükben érték el kifejlődésüket: Jókaiában a romanticizmus és Gyulaiban az eszményies realizmus. — György Lajos: *Andersen*. A nagy meseíró műveiben előforduló magyar vonatkozások. — 18. sz. Kiss Ernő: *A százesztendősz Zalán Futása*. Alkalmi tanulmány. Szerző lehangoltan állapítja meg, hogy a mű már nem él, csak az iskolák világában van még gyenge élete. — Deák Sándor: *Nagy idő, nagy emberek*. Bohusné Szőgyény Antónia levele férjéhez, melyet Vörösmarty halálakor az árvái részére megindult országos gyűjtés megindulásakor írt. Tudatja férjével, hogy 1000 forintot adott erre a célra. — Szaboleska László: *Gárdonyi és Szaboleska Mihály*. Személyes élmény Gárdonyinak Szaboleska Mihálynál Marosfelfaluba tett látogatásáról. — Rass Károly: *Gróf Gvadányi József*. Gvadányi műveinek csak kortörténeti szempontból van értékük. Adatok a meginduló nemzeti reakció lélektanához. Mint költő, alig számít valamit az irodalomban. — Kiss Ernő: *Negyedszázad a kolozsvári Magyar Színház kultúrmunkájából*. A lefolyt 25 év alatt a kolozsvári színház az ottani tanári bizottság bevonásával ifjúsági előadásként harminc magyar színműíró 67 művét 166-szor, tizenöt idegen író 36-művét 64-szer, tíz operacíró 11 művét 15-ször és nyolc operettszerző 9 művét 13-szor hozta színre. — Kiss Ernő: *A jubiláló Magyar Tudományos Akadémia*. Az Akadémia alapításának körülményei és működésének száz esztendeje rövid előadásban. — Bitay Árpád: *Széchenyi és a románok*. Széchenyinek egyes kiváló román vezérférfiakkal való összeköttetésének közlése. — Gy. L.: *A Magyar Tudományos Akadémia Erdélyben élő tagjai*. Karácsonyi János, a kiváló történettudós, Szaboleska Mihály, a hírneves lírikus

és Balogh Artúr a neves jogtudós rövid életrajza és megjelent műveik címének egybeállítására.

Protestáns Szemle. — 1925. évf., 8—9. sz. Mitrovics Gyula: *Apáczai Csere János*. Sokszorosan érdeke a mi korunknak, hogy keresse azt az összetartó erőt, mely a széthullást meggátolja és az eszményt, mely kivezesse korunkat az erkölcsi, a szellemi és az anyagi züllés örvényéből. Apáczai ennek eszközéül az iskolát és a kultúrát ismerte fel; mi sem lehetünk el ezek nélkül. — Neményi Imre: *Apáczai Csere János és a magyar nemzeti tudományosság*. Azok a nagy horderejű eszmék, melyeket Apáczai drága örökségül hagyott nemzetére, azóta mind országépítő valóságokra váltak: a nemzeti iskola, az akadémia, a magyar egyetem, a tanító- és tanárképzés, a hazafias és emberbaráti érzésen nyugvó iskolai szellem, az általánosan kötelező ingyenes népoktatás és a presbiteri rendszer a református egyház alkotmányos szervezetében. — Imre Sándor: *Apáczai lelke*. Lélek szerinti Apáczai nem kutató tudós, nem politikus, hanem tanító. Amit felismert és megvalósítani igyekezett, mind vitathatatlan igazság. Ilyen az: 1. hogy igazi ismeretre csak anyanyelven juthatunk; 2. hogy mindenféle munka kihat a nemzet sorsára, tehát a legkisebb részletet is a legtökéletesebben kell végezni; 3. hogy a nemzet megújulásának alapja a nevelés; 4. hogy a nemzet jövője érdekében az egész köznevelést egységesen kell szervezni. — Zs.: *Salamon Ferenc*. Nem kisebb mintái voltak, mint Gibbon, Macaulay, Thiers, Momsen. Megállapítható, hogy az az érték, amiért e nagyokat becsülte, magának is legfőbb erőssége volt: a szakismeret és az azon túlmenő sokirányú tájékozottság. — Kemény Lajos: *Csengey Gusztáv*. A Nyugat-tól „egyversű“-nek nevezett költő valójában igen termékeny munkásságot fejtett ki. „Eszter“ és „Boklétás világ“ című munkáin kívül egész ládára való verse van, melyekben tovább mondogatta önmagának a szépről, jóról, nemesről való vallomásait. — Szőnyi Sándor: *Akadémiák és a Magyar Tudományos Akadémia*. A M. T. Akadémiája századik életévében fontos feladatok előtt áll. A magyar élet számára a tervszerűség szintézisébe kell foglalnia a modern élet szerte hömpölygő áramait, hogy egészségesen s nemzeti mivoltunk ép teljességével járassuk az egyetemes emberi művelődés útjait. — Imre Sándor: *Gróf Teleki László „Tanácsadás“-a a nevelésről*. Gróf Teleki László (1764—1821.) 1796-ban írt egy, a magyar nevelői gondolkodás történe-

tében nevezetes 6 nagy 8° ívre terjedő munkát: címe: Tanácsadás a gyermeknevelés ügyében. (Egy kézírata: a M. T. Akadémiában.) A művet az teszi érdekessé, hogy a szerző saját fiainak nevelésére alkalmazza. El fiúk közül József az Akadémia első elnöke lett, László pedig a Kegyenc írója. Növeli a Tanácsadás fontosságát, hogy ezt vette alapul fia, a későbbi „árvízi hajós“ nevelésében özv. Wesselényiné Cserei Ilona is. Jellemző, hogy a magyar művelődéspolitikában Teleki László — tudtán kívül — az Apáczai útján halad. — Szász Károly: *Madách és a reformáció*. Madáchnak 1863 márc. 18-án kelt, Szász Károlyhoz (a későbbi ref. püspökhöz) intézett leveléből kitűnik, hogy miért maradt ki Az eniber tragédiája képei közül a reformáció: „... magát a' tulajdonképeni reformatiót, mint győzedelmeset azért nem véltem használhatni a' tragédiában, mert ha használom, azt is kénytelen vagyok valami olyan kiábrándulással végezni, mint a többi jeleneteket, hogy t. i. ez sem vezetett célra“. Az érdekes cikk Madáchnak ugyanazon címzetthez intézett, 1863 febr. 1-én kelt levelét is közli. — Kéky Lajos: *Gárdonyi Géza írói hagyatékából*. Az újabb Gárdonyi-könyvek gyarapodását jelentik irodalmunknak, de Gárdonyi írói képéhez nem nyujtanak új vonást. Ami írói erénye Gárdonyinak, ezekben a kötetekben is csorbíthatlan épségben áll előttünk.

Századok. — 1925. évf., 1—6. sz. Kastner Jenő: *Kossuth és Mazzini*. A köztársasági érzelmű Mazzini Olaszország egységének megteremtése érdekében Kossuth Magyarországon látta hazájának természetes segítőjét az osztrák abszolutizmus ellen. A két államférfi már 1848 óta szoros összeköttetésben állott egymással. — Rédey Tivadar: *Jókai és a történelem*. Jókait a multak rekonstrukciójában természetesen nem a történetíró becsvágya vezérli.

Természettudományi Közlöny. — 1925. évf. március. Moesz Gusztáv: *Jókai növényismerete*. Jókai műveiben 600-nál több növényfajnak a nevét említi. Bizonyára senki sincs a világ regényírói között, aki Jókait a botanikai vonatkozásokban felülmulná. A cikkíró sorra kimutatja, hogy hol ismerkedett meg Jókai a növényekkel s milyen növényeket ismert. Pl. a Hétköznap elbeszélésébe közel 80 növényt szőtt. Az ugyanakkor írt Nepean-szigetben 38 tropikus növényt szerepeltet. Botanikai tudásának egy részét Diószegi—Fazekas Magyar Fűvészkönyvből merítette. Jeles kertész is volt. Körtéi a milleniumi kiállí-

táson díjat nyertek. Svábhegyi telkét paradicsommá alakította át. Szőlőt bámulatos hozzáértéssel és szorgalommal tudta megvédeni.

Visszhang. — 1925—1926. évf. Radványi Sándor: *Krudy Gyula*. Rövid jellemzés művei felsorolásával 25 éves írói jubileuma alkalmából. — Radványi Sándor: *Juhász Gyula*. Költői egyéniségének rövid rajza. — Váth János: *P. Jánossy Béla*: Az Erdélyi Hírnök c. képes folyóirat szerkesztőjéről. — Váth János: *Ady magyarsága és stílusa*. Dícsérő cikk. — Radványi Sándor: *Finta Sándor*. Néhány szó F. S. költészetéről. — Péchy Horváth Rezső: *A tizedik könyv*. Váth János és szerepe a katolikus magyar szépirodalomban. — *Kemény György*. A clevelandi újságíró és költő önéletrajzi adatai. — Radványi Sándor: *Gárdonyi Géza emlékezete*. Gárdonyi életének és költői működésének vázlatos magrajzolása.

Új Idők. — 1925. évf. 15—44. sz. Herczeg Ferenc: *Az Új Idők 30 esztendeje*. Történeti visszapillantás. — Rákosi Jenő: *Csiky Gergelyről*. Személyes visszaemlékezések.

II. Hírlapok.

A Nép. — 1925. szept. 6. Lendvay Béla: *Sárossy Gyula Arany Trombitájának kézírata*. Látogatás Kiss Etelka fővárosi tanárnőnél, aki II. Rákóczi Ferenc kardját, hadi tintatartóját és Sárossy Gyula Arany Trombitájának eredeti kéziratát őrzi.

Budapesti Hírlap. — 1925. júl. 24. Szász Károly: *Új regény régi írója*. Werner Gyula költői működésének méltatása. — Júl. 29. Kovács Géza: *Egy elfeledett olasz Petőfi-fordító*. Egyéb fordítók nevének felemlítése után részletesen foglalkozik Sírola Ferenc volt fumei áll. főgimn. tanár fordítói munkásságával. Közli életrajzát is. — Okt. 4. Badićs Ferenc: *Ötven év előtt egy régi szerkesztőségben*. Bensőséges hangú visszaemlékezés a Pesti Napló 1875. évi szerkesztőségére és munkatársaira.

Magyarság. — 1925. júl. 15. Vaska Géza: *Deák Ferenc könyvtáráról*. D. F. könyvtárából a parlament könyvtárába került 250 kötet általános tartalmi ismertetésén kívül néhány kötet címének közlése. — Júl. 29. Gere Zsigmond: *Petőfi ismeretlen szerelme*. Teleki Sándor gróf által mesélt történet Petőfinek egy Milka nevű gyönyörű cigányleány iránt érzett szerelméről. — Aug. 19. Rexa Dezső: „*Aprekaszión*.” Gvadányi József egy 1791-ben megjelent, kevésbé ismert kis versmunkájának ismertetése a munka címlapjával. — Szept. 5. O áh György: *Bolyongások rutén földön*. Látogatás Mées Lászlónak, a Felvidék ünnepelt papköltőjének, nagykaposi parochiáján. — Szept. 29. Juhász Gyula: *Találkozások Tömörkénynyel*. Visszaemlékezések az elhunyt íróra. — Nov. 8. Jónás Károly: *Beöthy Zsolt ismeretlen levele Kossuth Lajosnál tett látogatásáról*. Közli Beöthy Zsoltnak egy érdekes levélét, melyet Kossuthnál tett látogatása után a cikkírónak írt.